

de er grundigt undersøgt. Det kan dog hist og her knibe med overskueligheden, f.eks. i institutionens samspil med universitetsverdenen. Er det ikke blevet alvorligt svækket ved Folkeuniversitetets administrative tilknytning til direktoratet for folkeoplysning? Det siges ikke, men det anes.

Uden for redegørelsen for apparatet er der et spørgsmål fra læseren som ikke kan tilbageholdes: Hvem var det så der optrådte på arenaen? Kunne man ikke, f.eks. med ti eller femten års mellemrum, have fået lidt at vide om sammensætningen af lærerkorpset, fagligt og aldersmæssigt? Det blev jo – i hvert fald i ældre tid – håndplukket. Det virker overraskende at folkeuniversitetsudvalget først i 1912 kom i tanker om at bruge gymnasirektorer og arkivarer fra landsarkiverne som lærere – og det med den motivering at man derved ville spare penge til rejse og ophold!

Hvordan de optrædende virkede på tilhørerne kan naturligvis kun sporadisk oplyses. Det er ikke sket i bogen, i hvert fald ikke med konkrete eksempler. Selv mindes anmelderen fra sin drengetid i Kolding hvor spændende det var at følge rækker i Folkeuniversitetet og studere de medfølgende grundrids. Som 12-årig fulgte han dr. Victor Madsens lysbilledforedrag om Danmarks geologiske tilblivelse og ældste bebyggelse i Arbejderforeningens tilrøgede sal i Låsbygade. Året efter gjaldt det Aage Meyer Benedictsens række om Østerland og Vesterland. Det foregik i Højskolehjemmets mere fornemme sal. Her var det ikke arbejderne, men et bredere udsnit af befolkningen der fyldte salen. I begge – og flere – tilfælde var det uforglemmelige oplevelser.

Ovenstående skal ikke give det indtryk at professor Albecks bog skuffer. Han har fremdraget væsentligt og hid-

til ukendt stof, og han har gjort nøgternt og tilforladeligt rede for den rolle som Folkeuniversitetet har haft til formål at spille og stadig spiller i dansk folkeoplysnings tjeneste ved – med Erslevs ord fra 1902 – »at gøre videnskabens resultater og metoder bekendte for videre kredse«.

Roar Skovmand

Henrik Christoffersen: *Dansk velfærds politik efter 1945*. (Nyt Nordisk Forlag. Arnold Busck, 1984). 230 s.

Det er en værdifuld bog Henrik Christoffersen har skrevet. Han er cand. polit., født i 1950 og kendt for sin *Det offentlige og samfundsudviklingen* (1978) og for *Samfundets organisation* (1981), der er et led i værket *Erhverv og Samfund*, som redigeres af Svend Aage Hansen og Poul Milhøj, og som har afløst Milhøjs *Danmarks Statistik* fra 60'erne som grundlag for undervisningen af økonomistuderende. Også den nu foreliggende bog tegner billedet af en forsker som har ladet sig tilskynde af Svend Aage Hansens lærergerning og forfatterskab.

Det er, siger forfatteren straks i sin indledning, »en bog om den offentlige sektor i Danmark«. Han er da også fortrolig med den nyeste politologiske forskning. Navne som Erik Damgaard, Jørgen Grønnegård Christensen, Poul Meyer og Mogens N. Pedersen indgår i hans litteraturfortegnelse og nogle af deres vigtigste resultater tydeligvis i hans fremstilling. Hans kapitel om administrationsapparatet er en fortræffelig oversigt på kun 34 sider, anbefalesværdig for enhver der gerne vil have en indføring i hvad der er foregået (og ikke foregået) på dette vigtige felt.

Hovedvægten ligger naturligvis på hvad økonomien har særlige forudsæt-

ninger for at yde. Bogens sidste halvdel udgøres af fem kapitler om den økonomiske politik henholdsvis 1945-1950, 1950-1957, 1957-1961, 1961-1973 og fra 1973 helt til bogen gik i trykken. Hvert af disse kapitler skildrer, efter en indledning, erhvervenes situation, de offentlige finanser, pengeforholdene, inflation og indkomstfordeling samt udenrigshandel og betalingsbalance. Den stramme disposition sikrer overblik både på tværs og på langs over et stof der så let gør en fremstilling diffus.

Fremstillingen er nøjternt forklarende, lykkeligvis. Vi skal ikke indoktrineres. Hvilket netop forlener de skarpe vurderinger forfatteren indimellem formulere, med des større vægt. To eksempler (pp. 152 og 162): »Når der til stadighed gennem 1960'erne fra de ansvarlige politikere blev henvist til den offentlige udgiftseksplions og den usikre efterspørgselsstyrings sammenhæng med mangelen på informations- og styringsmidler samtidig med at omfanget og standarden af den offentlige virksomhed løbende blev sat stærkt i vejret, er der ... i ikke ubetydelig grad tale om en ansvarsflygtigelse«, og »især efter at de hurtigere samfundsforandringer satte ind omkring 1960 kan det nok siges, at politisk fastlåsning i folketinget forklarer, hvorledes betydelige områder for den økonomiske politik i bemærkelsesværdig grad har været præget af ikke-beslutning. Velfærdsstatens økonomiske politik rummer også et element af »visnepolitik« i sig«. (De to citater er desværre også eksempler på at forfatteren ikke altid arbejder så længe med sit sprog at det bliver en lyst at læse det).

Historisk set kan man undre sig over forfatterens kronologisk snævre afgrænsning af velfærdsstaten. Den er for ham tiden efter 1945 med højdepunkt i årene ca. 1960 til 1982, dog at

man for Danmarks vedkommende »med god ret« kan føre dens historie tilbage til begyndelsen af 1930'erne (p. 11). Dertil er at sige at Stauning-Munch regeringens af krisen fremtvungne regulering og dirigering af erhvervslivet dog havde sin forløber i Ove Rodes »regereri« under første verdenskrig og i tilløb desforinden, og at Steinckes socialreform mest af alt var en, i sig selv beundringsværdig, systematisering af lovgivning der var blevet til igennem fire årtier. Det er en af bogens dyder at den understreger hvorledes velfærdsstaten bygger på samme grundsynspunkt som den liberalistiske teori, at staten har til opgave at fremme alle borgernes velstand (p. 12), bare at virkelighedsbilledet og midlerne er så forskellige. Baggrunden må søges i organiserings og den almindelige valgrets gennembrud i årtierne omkring århundredskiftet, ellers får man ikke faktorer som Henrik Christoffersen selv tillægger stor betydning, sat i rette perspektiv. Hvis velfærdsstaten først bliver til virkelighed efter 1945, så havde den i hvert fald længe været på vej.

Denne snæverhed i perspektivet har vel sammenhæng med at velfærdsstatsbegrebet for økonomer i så høj grad – og ikke med urette – forbindes med Keynes' navn (der iøvrigt kun nævnes én gang i denne bog). Derved hæftes interessen især ved dirigeringspolitikken, som først han gav en teoretisk grundelse, og mindre ved socialpolitikken, som forfatteren ofrer knapt så megen plads på. Der savnes i bogen en indgående drøftelse af hvad det er formålstjenligt at forstå ved velfærds politik og velfærdsstat; en sådan vilde et længere og bredere historisk perspektiv have fremtvunget.

Bogens sigte er ikke teoretisk. Der er så lidt teoretisk drøftelse at det er svært at blive klar over forfatterens

holdning til keynesianismen. Han er ikke upåvirket af kritikken af den. En bemærkning p. 20 synes således at genspejle Buchanan & Wagners skeptiske holdning til om den er forenelig med demokrati. Des mere kan man fristes til at sætte spørgsmålstegn ved hans tilbøjelighed til at opfatte firkløverregeringens kursskifte som et brud med velfærdspolitikken. Netop med Henrik Christoffersens egen ganske skarpe kritik af den økonomiske politik i 60'erne og 70'erne in mente (jvf. ovenstående citater, som har mange paralleller) kunde der spørges om kursskiftet gælder midler mere end mål, og i hvert fald om det ikke er lovlig tidligt at sætte punktum for en periode, så meget mere som den ovenfor antydede baggrund for velfærdsstaten fortsat er til stede. Historien er ofte to skridt frem og ét tilbage, og en reaktion måtte der vel komme oven på 60'ernes og 70'ernes økonomiske politik, der var mere keynesiansk end Keynes'sk eller – det synes forfatteren selv at mene – rent ud dårlig og uigennemtænkt keynesianisme.

Erik Rasmussen

Henrik Søborg: *Socialdemokratiet og staten. Socialdemokratiets økonomiske politik 1945-72*. (Selskabet til Forskning i Arbejderbevægelsens Historie, Skriftserie nr. 15, 1983). 304 s.

Henrik Søborg fra Institut for Historie og Samfundsfag ved Roskilde Universitetscenter forsøger i denne bog især at beskrive SD's planøkonomiske politik fra 1945 til 1972 og at analysere de økonomiske og politiske forhold, der var bestemmende for denne politik.

Bogen er opdelt i 3 hovedafsnit dækkende perioderne 1945-47, 1948-58 og 1958-73, og hvert af disse hovedafsnit

indledes med en gennemgang af først de internationale økonomisk-politiske forhold, dernæst industriens og landbrugets produktions- og afsætningsforhold og endelig DsF/LO's lønforhandlingspolitik.

Søborgs hovedkonklusion er, at SD ikke fik realiseret sine overordnede og langsigtede planøkonomiske mål, hvilket først og fremmest skyldtes borgerlig modstand, men også manglende aktiv støtte fra arbejderstanden.

Til bogens fortrin hører en spændende problemstilling, en fornuftig struktur samt en relativ rimelig redegørelse for de økonomiske overvejelser i SD og for ændringerne i partiets økonomiske strategi.

Manglerne er imidlertid mange – og flere af dem yderst alvorlige.

For det første er der graverende metodiske og kildeanalytiske svagheder. Til de centrale afsnit om SD's økonomiske politik har forfatteren således kun – og helt ureflekteret – anvendt SD's offentliggjorte materiale. På Arbejderbevægelsens Bibliotek og Arkiv skulle det ellers være muligt at få adgang til internt socialdemokratisk materiale, der er langt bedre til belysning af de økonomiske overvejelser/diskussioner i SD. Til afsnittene om den internationale udvikling har Søborg især – og igen helt ureflekteret – anvendt de mest rabiate revisionister (bl.a. Horowitz og Kolko), hvilket giver disse afsnit alvorlig slagside. Videre bygger forfatteren ofte på sekundære kilder frem for primære, ligesom der undertiden savnes både præcise kildehenvisninger og fuldstændige bibliografiske oplysninger. Endelig efterlyses inddragelse af central, nyere litteratur (f. eks. Mogens Nielsen: *Socialdemokratiet og enheden i arbejderbevægelsen 1943-1945*, København 1978 og Erik Mader: *SF under »det røde kabinet« 1966-1968*, Odense 1979) samt anvendelse af